میرهامان

ٴتورت ٴدارۋش

شينجياڭ حالىق باسپاسى

مير هامان

شينجياڭ حالىق باسپاسى
ٴۇرىمجى 2005

图书在版编目(CIP)数据

四个苦行僧／米尔·阿满著．— 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2005.1

ISBN 7－228－09320－8

Ⅰ.四… Ⅱ.米 … Ⅲ哈萨克族—民间故事—哈萨克语

(中国少数民族语言)Ⅳ.1277.3

中国版本图书馆CIP数据核字(2005)第010723号

责任编辑： 买尔汗

责任校对： 朱马西

封面设计： 夏提克

四个苦行僧（哈萨克文）

米尔·阿满 著

新疆人民出版社出版

（乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码 830001）

新疆新华书店发行

乌鲁木齐光大印刷有限公司印刷厂印刷

787×1092毫米 32开本 10.75印张

1982年4月第1版 2005年3月第2次印刷

印数： 8001—10000

ISBN7－228－09320－8 定价：13.00元

بۇل كىتاپ سوۆەت وداعىندا ــ قازاقتىڭ مەملەكەتتىك كوركەم ادەبيەت باسپاسىندا 1960 ـ جىلى باسىلعان نۇسقاسىنان الىندى ، اتاۋلارىنا جانە ٴىشىنارا سوزدەرىنە عانا وزگەرىس ەنگىزىلدى .

本书根据苏联哈萨克共和国国立文学出版社1960年版本出版,只在借词和个别文字作了修改。

جاۋاپتى رەداكتور : مەيىرقان زاكاريا ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتور : جۇماش جومارت ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان : شاتتىق اڭسا

ٴتورت ٴدارۋىش

مير هامان

*

شينجياڭ حالىق باسپاسى باسترىدى
(ۇرىمجى قالاسى ، وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 ـ اۋلا)
شينجياڭ شينحۋا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
ۇرىمجى گۋاڭدا شەكتى باسپا سەرىكتىگىندە باسىلدى
فورمات : 1/32 787×1092 ، 10.75 باسپا تاباق
1982 ـ جىل ، 4 ـ اي ، 1 ـ باسپاسى
2005 ـ جىل ، 3 ـ اي ، 2 ـ باسىلۋى
تيراجى : 8001 ــ 10000
ISBN 7—228—09320—8
باعاسى : 13 . 00 يۋان

مازمۇنى

العى ٴسوز 1
حيكايانىڭ باستالۋى 15
ٴبىرىنشى ٴدارۋىشتىڭ باستان كەشكەندەرى 31
ەكىنشى ٴدارۋىشتىڭ باستان كەشكەندەرى 95
ازادباقىت پاتشانىڭ تارىيحى 157
ٴۇشىنشى ٴدارۋىشتىڭ باستان كەشكەندەرى 259
ٴتورتىنشى ٴدارۋىشتىڭ باستان كەشكەندەرى 293
حيكايانىڭ سوڭى 323

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

العى ٴسوز

ۋردى ادەبيەتى ــــ ٴۇندى حالىقتارى سوڭعى بىرنەشە ٴجۇز جىل ىشىندە سويلەپ جۇرگەن تىلدەر نەگىزىندە قالىپتاسقان ٴۇندى ادەبيەتتەرىنىڭ ٴبىرشاما جاڭا تۇرىنە جاتادى . جۇزدەگەن جىلدار تاريحى بار ادەبيەتتى ەڭ بۇكىل ٴۇندى ادەبيەتىنىڭ بايلىعى مەن كونەلىلىگىن تۇتاسىمەن جيناقتاي كەلىپ جاڭا ادەبيەت دەپ شارتتى تۇردە عانا ايتۋعا بولادى .

شىنىندا دا ٴبىزدىڭ داۋىرىمىزدەن كەم دەگەندە ٴۇش مىڭ جىل بۇرىن سانسكريت نەگىزىندە عاسىرلار بويى قالىپتاسقان ەسكى يندۋستاردىڭ ادەبي تىلىمەن سالىستىرعاندا جانە ٴبىزدىڭ زامانىمىزدان مىڭداعان جىلدار بۇرىن تۋعان بۇددا ، جايىن ادەبيەتتەرىمەن سالىستىرعاندا ، قالىپتاسقانىنا ٴۇش - ٴتورت ٴجۇز جىل عانا بولعان ۋردى ادەبيەتىن ەسكى ادەبيەت دەۋگە بولمايدى .

ۋردى تاريحىنىڭ جانە سول تىلدە جازىلاتىن ادەبيەتتىڭ وزىنشە ەرەكشەلىگى بار .

باسقادا كوپتەگەن فەودالدىق مەملەكەتتەر سەكىلدى ، ورتا عاسىرلىق ٴۇندىستاندا دا ۇستەم تاپتاردىڭ ادەبيەتى قارا حالىقتىڭ تىلىنەن وزگەشە « كلاسسيكالىق » تىلدە تۋادى .

ۋردى فەودالدارى مەن ولاردى قورشاعان بىراحماندار ــــ ٴداستۇرلى ءىلىم تاراتۋشى ۇرپاقتار كونە سانسكريت تىلىنەن پايدالاندى ، بۇل ٴتىلدىڭ ٴوزى ورتا عاسىرداعى ەۆروپانىڭ ادەبيەتى مەن ءىلىمىن قولدانىپ ، بەرى

كەله ۇلى ٴتىلى بولىپ قالعان لاتىن ٴتىلى سياقتى ەدى . الايدا بۇل ادەبيەتتە ورىن تەپكەن ٴداستۇر كەيىنەن جاڭا ۇندى ادەبيەتتەرى مەن ونىڭ تىلدەرىنىڭ دامۋىنا ۇزىنىڭ ەلەۋلى اسەرىن تيگىزبەي قالمادى .

دەگەنمەن فەودالدىق ۇندىستاندا سانسكريتتەن باسقا قاراپايىم حالىققا تۇسىنىكسىز تاعى دا ٴبىر « كلاسسيكالىق » ادەبي ٴتىل بولدى . ول ٴتىلدى XI عاسىردان باستاپ ورتا ازيا مەن اۋعانستاننان قاپتاپ كەله باستاعان شاپقىنشى مۇسىلماندار اكەلگەن ەدى .

ولار بىرنەشە عاسىر بويى ۇندىستانعا لەك - لەگىمەن اعىلىپ كەلىپ ورىن تەپتى دە جەرگىلىكتى حالىقتاردى قۇلدىققا ۇشىراتتى . ولاردىڭ ادەبي ٴتىلى — ۇندىستان مۇسىلماندارىنىڭ فەودالدارى قاۋىمىنىڭ جايشىلىقتاعى اۋىز ەكى ٴتىلى انا بولىپ قويماي ، سونىمەن بىرگە كوپ ۋاقىتتار بويىنا بارلىق رەسمي ٴىس جۇرگىزۋدە قولدانىلىپ كەلگەن پارسى ٴتىلى ەدى . وسىدان بىلاي مۇندا پارسى تىلىندەگى ادەبيەت كەڭىنەن تارالا باستايدى ، بۇل تىلدە جازعان ساراي ماڭىنداعى اقىندار مەن شەجىرەشىلەر از بولعان جوق . ۇندى اكىمدەرىنىڭ جومارتتىعىنا قىزىققان ورتا ازيا مەن يراننان جازۋشىلار كوپتەن كەلىپ ، ساراي ماڭىنا جينالادى . وسىندا بىرتە - بىرتە يراندا وركەندەگەن پارسى ادەبيەتىنەن ستيلى وزگەشە باسقا ٴبىر ادەبي باعىت پايدا بولدى .

ۇندى - پارسى ادەبيەتى ۇلى موعول يمپەرياسىنىڭ گۇلدەنۋ ٴداۋىرى كەزىندە زور تابىسقا جەتتى . ٴيا ، سودان كەيىن دە كوپ ۋاقىتقا شەيىن پارسى ٴتىلى ، سول كەزدە دامىعان جاڭا ۇندى تىلدەرىمەن قاتار ۇندىستاننىڭ ادەبي ٴتىلى

بولىپ قالا بەرەدى . XIX جانە XX عاسىرلار دا ۋردى تىلىندە جازعان گالىپ ، يكبال سياقتى اسا ٴىرى اقىنداردىڭ شىعارمالارىنىڭ دەنى وسىلايشا جازىلعان .
باسقا جاقتا ۇندى ادەبيەتتەرىنە قاراعاندا ، ۋردى ادەبيەتىنىڭ ٴبىر ەرەكشەلىگى — بۇل ادەبيەت ۇزىنىڭ دامۋىنىڭ العاشقى كەزىندە ۇندى - پارسى ادەبيەتىنىڭ ٴداستۇرىن ٴبىرشاما قابىلداۋشى بولدى . XVI عاسىردىڭ اياعى مەن XVII عاسىردىڭ ىشىندە دەكان ولكەسىندەگى بيدجاپۇر ، گولكوندا كىنازدىكتەرىندە جانە XVII عاسىردان باستاپ سولتۇستىكتەگى دەلي مەن لاكناۋدا بۇرىن تەك قانا پارسى تىلىندە جازىپ كەلگەن سارايداعى مۇسىلمان اقىندارى ، ەندى سولتۇستىك ۇندىستاننىڭ ەڭ ماڭىزدى تىلدەرىنىڭ ٴبىرى — ھيندۇستان تىلىندە دە جازۋعا كىرىسەدى . دەگەنمەن بۇلاردىڭ كوپشىلىگى جاڭا تىلگە كوشكەن كەزدەرىندە دە ەسكى ادەبي ٴتاسىلدى ساقتاپ : شىعارمانىڭ يدەياسىن ، تاقىرىبىن جالپى سۋرەتتەۋ جولدارىن بۇرىنعى كۇيىندە قالدىردى . ھيندۇستان تىلىندەگى ولەڭدەر پارسى ولەڭدەرىنىڭ ولشەمىمەن جازىلدى دا ، پارسىنىڭ كوپتەگەن ٴداستۇرلى وبرازدارى ، تەڭەۋلەرى مەن ەپيتەتتەرى (بەينەلەۋ) ولاردان ورىن الدى . ھيندۇستان ادەبيەتىنە پارسى تىلىنەن ەنگەن سوزدەر بىردەن كوبەيدى دە ، سونىڭ ناتيجەسىندە ەرەكشە ٴبىر ادەبي ستيل — كوبىنەسە ۋردى دەپ اتالاتىن ھيندۇستاننىڭ ادەبي فورماسى پايدا بولدى . ۋردىنىڭ ايىرماشىلىعى پارسى تىلىنەن ەنگەن سوزدەردى مول قولدانىپ ، اراب جازۋىن پايدالانۋىندا . بۇل وسى تىلدەگى ەكىنشى ٴبىر ادەبي فورما — سانسكريت لەكسيكاسىن قولدانىپ ، ۇندىنىڭ دەۋاناگاري جازۋىن پايدالاناتىن ھيندي ادەبيەتىنىڭ داستۇرىنە

قاراما ـ قارسى ٴتاسىل ەدى . ۋردى ادەبيەتى XIX عاسىردىڭ ورتاسىنا شەيىن ٴۇندى ـ پارسى ٴتىلىنىڭ كۇشتى ىقپالىندا بولدى . ال ٴبىس جۇزىندە ول فەودالدىق قوعامنىڭ يدەياسى مەن كوزقاراسىن سۋرەتتەۋمەن بولدى . ادەتتە ساراي ماڭى اقسۇيەكتەرىنەن ، پومەشىكتەر مەن اسكەري ادامداردان شىعاتىن جازۋشىلار مەن اقىندار ارماندى ەسكىلىكتەن ىزدەپ ، ٴداستۇرلى تاقىرىپتاردى جازدى . ولار تەك ەسكى سيۋجەتكە وزدەرىنىڭ كوزقاراستارىن قوسۋشى بولدى .

XIX عاسىردىڭ باسىنا شەيىن ۋردى تىلىندە ، سونداي ـ اق باسقا دا جاڭا ٴۇندى تىلدەرىندە ٴبىر عانا پويەزيا وركەندەدى . پروزا ەداۋىر كەش وركەندەدى ، ياعني ول XIX عاسىردان باستاپ ٴورىس الدى . حيندۇستان ادەبيەتىندە پروزا تۋدىرۋعا ەرتەرەكتە دە تالپىنۋشىلىق بولدى ، ٴبىراق ودان ماعىنالى ەشتەمە شىقپادى . تەك XIX عاسىردىڭ العاشقى جىلدارىندا عانا جۇرت تانىعان پروزالىق شىعارمالار پايدا بولا باستادى . باستا ميرهاماننىڭ « ٴتورت ٴدارۋىش » دەگەن كىتابى وسىنداي شىعارمالاردىڭ قاتارىنا جاتادى .

ميرهاماننىڭ ٴومىر بايانى تۋرالى دەرەكتەر جوقتىڭ قاسى . ول اتا ـ بابالارى سوناۋ XVI عاسىردا ۇلى موعولدار سارايىندا قىزمەت ەتكەن دەليدە تۋادى . ٴبىر كەزدە ولار باي ، اتاقتى ادامدار بولسا ، XVIII عاسىردا موعول يمپەرياسىنىڭ قۇلدىراۋى بۇلارعا دا كەسىرىن تيگىزدى . سونان سوڭ سولتۇستىك ٴۇندىستاندى قايتا ـ قايتا ويراندادعان اۋعانداردىڭ جورىقتارى ، ٴۇندى تايپالارىنىڭ كوتەرىلىستەرى ، ميرهاماندى اتا ـ مەكەنىنەن جانە بارلىق داۋلەتتەن جۇرداي قىلادى . وعان تۋعان ٴۇيىن ، بالا ـ شاعاسىن تاستاپ ، تاماعىن اسىراۋ ٴۇشىن

قاڭعىرىپ كەتۋگە تۋرا كەلدى . ول بىرنەشە جىل پاتنا قالاسىندا تۇردى . سونان سوڭ ونان دا ارى شىعىسقا قاراي الىستاپ — كالكۋتتاعا باردى . مۇندا كەلگەن سوڭ ەڭ اۋەلى ٴبىر اقسۇيەك مۇسىلمان سەمياسىندا تاربيەشى بولىپ ىستەيدى دە ، 1801 — جىلى اعىلشىن ۇندى قىزمەتىندەگى جاس ٴمانساپتىلار وقيتىن جوعارى مەكتەپكە كىرەدى . سول كەزدەگى جاڭا ۇندى تىلدەرىن وقىپ زەرتتەۋ ۇشىن اۋىزەكى تىلمەن تۇركىندەس جازىلعان شىعارمالار قاجەت بولدى . جاساندىلىقتىڭ بەلگىلەرى بار پويەزيا بۇل تالاپتى ورىنداي المادى . سول سەبەپتى مەكتەپ باسشىلارى ەڭ ماڭىزدى جاڭا ۇندى تىلدەرىندە شىعارما جازدىرۋ ۇشىن بىرنەشە ۇندى ، مۇسىلمان ادەبيەتشىلەرىن شاقىرتتىردى . ولاردىڭ ىشىندە ميرهامان دا بولدى . وعان ٴوز سوزىمەن ايتقاندا ، بازارداعى حالىقتاردىڭ : ۇندىلەر مەن مۇسىلمانداردىڭ ، ايەلدەر مەن ەرلەردىڭ ، جاستار مەن بالالاردىڭ ، ەكتىلەر مەن قاراپايىمداردىڭ ٴوزارا سويلەسەتىن تازا ۇندى سوزىنەن (حينديستاني) كىتاپ جازۋ جۇمىسى جۇكتەلدى . ٴبىر جىلدان ارتىق ەتكەن يگى ەڭبەكتىڭ ناتيجەسىندە « ٴتورت ٴدارۋىش » دەگەن كىتاپ دۇنيەگە كەلدى . 1806 — جىلى ميرهامان قالىڭ كوپشىلىككە ونشاما كوپ تاراي قويماعان ٴبىر شىعارما جازدى دا ، ول ٴىز — توزسىز جوعالىپ كەتەدى .

ميرهامان پروزالىق شىعارمالارى مەن قاتار « لۋتيف » (سال) دەگەن جاسىرىن اتپەن ولەڭ دە جازىلادى ، دەگەنمەن ونىڭ داڭقىن شىعارعان تەك پروزا بولدى . اتاپ ايتقاندا ، « ٴتورت ٴدارۋىش » . مۇنىڭ ٴوزى ٴتىلىنىڭ وتكىرلىگى ، ماعىنالىعى ، جاتتىقتىعىمەن جانە ۋاقيعانىڭ قىزىقتىلىعى وقۋشىنى ابدەن سۇيىندىرەدى . ميرهامان ٴوز زامانىنداعى ۋردى

اقىندارىنىڭ ىشىندە ۇستەم بولعان : ٴتىلدى قيىنداتۋشىلدىققا ، پارسى ٴتىلىن شامادان تىس قولدانۋعا جانە ورىنسىز جىلتىراق سوزدەرگە جارماسۋعا تويتارىس بەرۋ ىسىنە كوپ ەڭبەك سىڭىرەدى . ميرحامىمان حالىق ٴتىلىنىڭ اسىل دا مول قورىنان ٴنار الىپ ، ٴوزىنىڭ ايتۋىنشا : « بەينە ٴبىر كەيىپكەر اڭگىمەلەپ وتىرعانداي ەتىپ » جازۋعا كىرىسەدى . شىنىندا دا « ٴتورت ٴدارۋىش » كىتابىندا حالىق ٴتىلىنىڭ بايلىعى ، وتكىرلىگى تاۋىپ ايتىلعان سوزدەرمەن بەينەلى تولعاۋلار تۇرىندە باستان - اياق كورىنىپ وتىرادى . بۇل شىعارما ٴوزىنىڭ ٴتىلى جانە ستيلىنىڭ قاسيەتى جاعىنان ۋردى ٴتىلى مەن وسى تىلدە جازىلاتىن ادەبيەت تاريحىندا كورنەكتى ورىن الادى . وتكەن عاسىرلار ىشىندە « ٴتورت ٴدارۋىش » وندأعان رەت باسىلدى . ٴسويتىپ بۇل كىتاپ ۋردى تىلىندە جازىلعان ٴوز تۇسىنداعى شىعارمالاردىڭ قاي - قايسىسىنان بولماسىن الدەقايدا كوپ باسىلدى .

ميرحامىمان ۇندىستاندا بەلگىلى بولعان « ٴتورت ٴدارۋىشتىڭ باسىنان كەشكەن حيكايالارى » دەگەن سيۋجەتتى پايدالانادى دا ، ونى وزىنشە ورىستەتىپ اكەتەدى . سونىڭ ارقاسىندا « ٴتورت ٴدارۋىش » دەگەن كىتابى بۇكىل ۇندىستاندا بۇرىندى - سوڭدى وسى سيۋجەتكە جازىلعان بارلىق شىعارمالاردىڭ ىشىندەگى جۇرتقا اناعۇرلىم كوپ تارالعانى بولىپ تابىلادى . ٴداستۇرلى سيۋجەتتەردى جاسامپازدىقپەن پايدالانۋ تەك ۇندى ادەبيەتىنە عانا ەمەس ، سونىمەن بىرگە ورتا عاسىرداعى تولىپ جاتقان شىعىس ادەبيەتتەرىنە دە ٴتان قاسيەت . ۋاقيعانى وسىلايشا پايدالانۋ شىعارمانىڭ قۇنىن كەمەيتپەيدى ، ويتكەنى جازۋشى جالپى ۋاقيعا شەڭبەرىندە ٴوزىن

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

مەيلىنشە ەركىن سەزىنىپ ، شيەلەنىسكەن ۋاقيعالاردىڭ جاعدايىن وزىنشە سۋرەتتەيدى ، كەيىپكەرلەردىڭ قىلىقتارىنا وزىنشە تالداۋ جاسايدى ، قىسقاسى ، شىعارمانىڭ بۇكىل جەلىسىنە ٴوزىنىڭ ەرەكشە سۋرەتكەرلىگىن قوسادى .

« ٴتورت ٴدارۋىشتىڭ باسىنان كەشىرگەن حيكايالارى » ٴۇندىستاندا كوپ تارالعان ۋاقيعا قۇرۋ ٴتاسىلىن قولدانادى : مۇندا بىرىنە - ٴبىرى تاۋەلسىز بىرنەشە ۋاقيعا ، كىرىسپە اڭگىمە رەتىندە ٴبىر جەلىگە قۇرىلادى دا ، جالپى ٴبىر شەشىم تاۋىپ اياقتالادى . شىعارمانىڭ بارلىق بولىمدەرى جەكە ادامداردىڭ اڭگىمەسى رەتىندە باياندالادى دا ، ولاردىڭ ٴار قايسىسى ٴوز الدىنا ٴبىر اڭگىمە بولىپ دامىپ وتىرادى . ٴۇندىنىڭ سانسىز كوپ ەرتەگىلەر جيناعى وسى تۇردە قۇرىلعان . سونداي - اق كونە زامانعى ٴۇندىنىڭ ٴار كولەمدە جازىلعان « ماحاب حاراتا » ، « رامايانا » سياقتى اسا ٴىرى ەپيكالىق داستاندارى دا وسىنداي . بۇل سىحەما ٴوزىنىڭ ۋاقيعاسىمەن قوسا ٴۇندىستاننىڭ كورشى ەمەلەكەتتەرىنە — الدىمەن يرانعا ، ودان اراپتارعا اۋىسادى ، ٴسويتىپ وندا « مىڭ ٴبىر ٴتۇن » دى تۋعىزۋعا سەبەپشى بولادى . بۇل ٴتاسىلدى يتالياندىق قايتا وركەندەۋ ٴداۋىرىنىڭ سۋرەتكەرلەرى دە قولدانادى .

« ٴتورت ٴدارۋىشتىڭ باسىنان كەشكەن حيكايالارىنىڭ » قۇرىلىسى ٴبىر كەلكى قاراپايىم . مۇراگەرلىكتى اڭساعان پاتشا جونىندەگى ، ەشبىر قۇيتىرقىسىز باياندالعان اڭگىمە — ٴتورت ٴدارۋىشتىڭ ٴساتسىز ماحاباتىمەن ، ٴبىر ساۋداگەردىڭ تولىپ جاتقان قيىنشىلىقتارعا ۇشىراۋى جانە ونىڭ جاۋىز اعالارى تۋرالى پاتشا ايتىپ بەرگەن اڭگىمەلەردەن قۇرالادى . سوڭعى اڭگىمەگە ، ونىڭ ٴبىر ٴبولىمى رەتىندە تىردەي كومىلگەن جاس جىگىت

جونىندە ساۋداگەر ايتقان ۋاقيعا كەلىپ قوسىلادى . جالپى سيپاتىنا قاراعاندا ، بۇل شىعارمالاردى ءبارى عاجايىپ ەرتەگى تۇرىندە كەلەتىن شىعىس روماندارىنىڭ وزگەشە ءبىر ءتۇرى دەپ قاراۋعا بولادى . مۇنداي جانردا شىعارما جازۋ ءۇندىستان ۇشىن جاڭالىق ەمەس . مىسالى ، سانسكريت ادەبيەتىنىڭ ءىرى كلاسسيكتەرىنىڭ ءبىرى داندين (ءبىزدىڭ جىل ساناۋىمىزدىڭ شاماسىمەن VI عاسىرلاردا) « ون حانزادانىڭ باسىنان كەشكەندەرى » دەگەن رومان جازادى ، وندا ناعىز عاجايىپ ەرتەگى تۇرىندە الىنىپ ، ۇندى قوعامىنىڭ ءار ءتۇرلى توپتارى ۇمىرىنىڭ ايقىن سۋرەتتەرى بەرىلگەن . رومان « ءتورت ءداۋىرىشتىڭ باسىنان كەشكەندەرىنە » ۇقساس قۇرالعان : ءار پاتشا وزدەرىنىڭ كورگەن ـ بىلگەندەرىن ايتىپ بەرەدى جانە مۇندا ماحاببات ماسەلەسى نەگىزگى ورىن الادى .

« ءتورت ءدارۋىشتىڭ تاريحى » نىڭ تامىرىنىڭ قاي ەلدەن شىققاندىعىن دا ايتۋ قيىن . جالپى ۋاقيعا ءتۇرى مەن كەيبىر جاناما جايلار ونى ۇندىلىك دەپ جورامالداۋعا نەگىز بولا الادى . وعان كەيىنىرەك پارسى ادەبيەتىنىڭ ىقپالى بولعانىنا ءسوز جوق . الايدا قازىرگى كەزدە ءمالىم بولعان « ءتورت ءدارۋىشتىڭ باسىنان كەشكەن حيكايالارى » دەگەن كىتاپتىڭ پارسىلىق ۆاريانتى قالاي دەگەنمەن دە ۇندىستاندا تۋعانى اقيقات . ادەتتە ، ونى جازعان دەلىلىك اتاقتى اقىن اميرحۇسرۇ (1325 ـ جىلدارى قايتىس بولعان) دەسەدى ، ءبىراق مۇنىڭ ءوزى كۇماندى دا ، ويتكەنى بۇل ۆاريانتتا الدە قايدا بەرگى كەزدەردىڭ نىشاندارى بار . شىندىعىندا ونىڭ تەك XVII عاسىردا نەمەسە XVIII عاسىردىڭ باس كەزىندە تۋۋى مۇمكىن . ءبىراق ، سولاي بولعان كۇندە دە بۇل شىعارمانى تۋعىزا الارلىق ادامدار ۇندىستاندا بولعان

دەپ ايتادى . X VIII عاسىردىڭ اياعىندا بۇل ۋاقيعانى ۋردى تىلىندە « ستيل » دەپ اتادى . الايدا ول سونشاما ٴبىر جاساندى تىلمەن جازىلعاندىقتان جۇرتقا تانىلمايدى ، اقىرى 1802 - جىلى ميرهامامان ٴۇزىن داڭققا جەتكىزگەن « ٴتورت ٴدارۋىش » كىتابىن جازىپ شىقتى . بۇل ۋاقيعانىڭ ۋردى جانە باسقادا جاڭا ٴۇندى تىلدەرىندە كەيىنىرەك شىققان ۆاريانتتارى بولعانى بەلگىلى ، ٴسويتىپ ، ولاردىڭ ٴبارى ميرهامامانىڭ « ٴتورت ٴدارۋىش » كىتابىنا نەگىزدەلگەن .

ميرهامامانىڭ كەيىنىنەن بۇل كىتاپقا قويعان « كوكتەمگى گۇل - باقشا » دەگەن اتىنىڭ كىتاپتىڭ مازمۇنىنا تىكەلەي قاتىسى جوق ، ول تەك ۋاقيعانىڭ تىزبەگى بولىپ تابىلادى . اراب الفاۆيتىندە ٴاربىر جەكە ٴارىپ بەلگىلى ساندى كورسەتەدى ، ال « كوكتەمگى گۇل - باقشا » (ۇندىشە « باع و باحار ») ارىپتەرىنىڭ ساندىق كورسەتكىشىنىڭ قوسىندىسى — 1217 ؛ بۇل سيفر مۇسىلمان شەجىرەسى بويىنشا وسى شىعارمانىڭ جازىلعان جىلىن كورسەتەدى . ول جونىندە اۆتور بىلاي دەيدى :

« بۇل كىتاپتى اياقتاپ بولعان كەزىمدە مەنىڭ باسىما وعان ٴۇزىنىڭ جازىلعان جىلى كورىنىپ تۇرارلىقتاي ەتىپ ات قويۋ تۋرالى وي كەلدى . ەسەپتەپ قاراسام ، مەن پوۆەستىمدى 1215 - حيجرا① جىلىنىڭ اياق شەنىندە باستاعان ەكەنمىن . بوس ۋاقىتىم از بولعاندىقتان ، ونى تەك 1217 - جىلدىڭ باسىندا عانا جازىپ ٴبىتىردىم . جۇرەگىم ماعان « كوكتەمگى گۇل - باقشا » دەگەن اتتى سىبىرلاعانداي بولدى : مۇندا ٴارى

① حيجرا — مۇحاممەد پايعامباردىڭ مەككەدەن مادينەگە قاشىپ شىعۋ كەزىنەن ، ياعني ٴبىزدىڭ جىل ساناۋىمىز بويىنشا 622 - جىلدان باستالاتىن مۇسىلمان جىل ساناۋى . ونىڭ ٴبىر ەرەكشەلىگى مۇندا بىزدەگىدەي جىلدى ٴاربىر شىققان كۇنىنەن ەسەپتەمەيدى . ايدى ەسەپكە الادى ، سوندا ولارشا ٴبىر جىلدا 354 كۇن بولىپ شىعادى (ٴبىزدىڭ جىلىمىزدان 11 كۇن كەم) ، وسىنە كەلىپ ٴبىزدىڭ جىلىمىز بەن حيجرا جىلىنىڭ اراسىنداعى الشاقتىق بىرتە - بىرتە كەمي بەرەدى . مىسالى ، 1215 - جىلعى حيجرا ٴبىزدىڭ 1801 - جىلعا سايكەسەدى . مۇنداعى مىندىگى الشاقتىق تەك 586 جىل .

كىتاپتىڭ اتى بار ، ٴارى ونىڭ جازىلعان جىلى دا كورىنىپ تۇر . ٴسويتىپ مەن ٴدال وسى اتپەن اتاماقشى بولدىم . بۇل كىتاپتى وقىپ شىققان ادام ٴوزىن بەينە ٴبىر باق ىشىندە سەرۋەندەگەندەي سەزىنەدى ، ٴبىراق ٴبىز بىلەتىن باق كوزدىڭ سۋىعىنا شالدىعىپ سولىپ قالۋشى ەدى عوي ، ال مەنىڭ باعىم ماڭگى باقي كوكتەمگى گۇلدى باق بولادى دا تۇرادى » .

ميرحاميان ٴوزىنىڭ « كوكتەمگى گۇل ـ باعى » ، « ٴتورت ٴدارۋىشتىڭ باسىنان كەشكەن حيكايالارى » ىنىڭ ودان كورى ەرتەرەكتەگى ۆاريانتتارىنان ٴبىرشاما باسقاشا ەتىپ قۇرادى ، ەكىنشى جانە ٴۇشىنشى دارۋىشتەر ايتاتىن اڭگىمەلەردىڭ ورنى اۋىستىرىلعان ، تاراۋلاردىڭ ٴوزارا كولەمدەرى مەن مازمۇندارى وزگەرتىلگەن . الايدا كىتاپتىڭ ەڭ باستى ايىرماشىلىعى — ونىڭ ماسەلەنى بەينەلەۋىندە . ٴبىز بۇل « كوكتەمگى گۇل ـ باقشا » كىتابىنان سول كەزدەگى ەلدەر مەن ٴداۋىردىڭ بەينەسىن ايقىن كورەمىز . كىتاپتاعى ۋاقيعا ٴبىزدى قيىر ـ قيان جاننات ەلدەرگە : بىردە ارابيا تۇبەگى يامانعا (يەمەن) ، بىردە شامعا (سيريا) ، بىردە « ٴدىندارلار سۇلتانىنىڭ » استاناسىنا — كونستانتينوپولعا ، بىردە ادجامىنىڭ (يران) تولىپ جاتقان ولكەلەرىنە ، بىردە شىعىسقا — چين مەن ماچينگە (جۇڭگو) ، ەندى بىردە الىستاعى باتىسقا — فارانگاعا (ەۋروپا) الىپ كەتىپ وتىرادى دا ، بارلىق جەرلەردە دە ٴبىز بىرىنە ـ ٴبىرى ايناقاتەسىز جاعدايلار مەن سول ۇقساس بىركەلكى ومىرمەن كەزىگىپ وتىرامىز . قاي جەردە بولماسىن ، ميرحامياننىڭ ٴوز ەلى دەليدە كورىپ بىلگەن مۇسىلمان فەودال اقسۇيەكتەرىنىڭ تۇرمىس سالتى سول كۇيىندە الىنادى . ەگەر زورلىق ـ زومبىلىق كورگەن ٴبىر ەلدىڭ ٴومىرى

سۋرەتتەلەتىن بولسا ، مۇندايدا ٴۇندىستاننىڭ كەلبەتى ايقىن كورىنەدى . شىعارماداعى مۇسىلماندار كوپتەگەن ٴۇندى ادەت ـ عۇرىپتارىن قولدانادى : ساعىز شاينايدى ، ماڭدايىنا تاقۋالىق بەلگى (تيكا) سالادى ، ٴۇندى كيىمدەرىن كيىنىپ ، تاماقتارىن ۇندىشە ازىرلەيدى . ٴبىر سەبەپتەن بۇعان تاڭدانۋعا دا بولمايدى ، ويتكەنى « كوكتەمگى گۇل ـ باقشا » تاڭ ـ عاجايىپ ەرتەگى عوي ، سوندىقتان ونداعى كەلتىرىلگەن ەلدەردىڭ اتتارى ، ٴبىزدىڭ جورامالمەن « التى قىردىڭ ار جاعىندا » ، « تەسكەن تاۋدىڭ بەر جاعىندا » دەپ كەلەتىن ەرتەگىلەرىمىزگە وتە ۇقساس . وسى سەبەپتى بۇل كىتاپتىڭ ورىسشا اۋدارماسىندا اۆتور كەلتىرگەن ەلدەردىڭ اتى وزگەرتىلمەي سول قالپىندا الىندى : ويتكەنى مۇنداعى چيىننىڭ جۇڭگو ەمەستىگى قانداي انىق بولسا ، فارانگانىڭ ەۆروپالىق مەملەكەتكە ۇقساستىعى دا سونداي .

شىعارمانىڭ قيالي ەكەندىگى ، وندا ادامدارعا كەيدە كومەگىن تيگىزسە ، كەيدە ونىڭ ٴبىر ٴىسىن ٴبۇلدىرىپ كەتەتىن جىن ، پەرى ، دۋانا سەكىلدى تابيعاتقا باعىنبايتىن كۇشتەر كەيىپكەرلەردىڭ ومىرىنە ۇنەمى ارالاسا المايدى جانە ولاردىڭ شاما ـ شارقى دا ويسىراتارلىق ەمەس . سونىمەن ەكىنشى ٴدارۋىشتىڭ اڭگىمەسىندەگى سۇلۋ پەرى قىزىنىڭ سۇيگەن جىگىتىمەن بىرگە بولۋ ساعاتىن ۇزارتۋ قولىنان كەلمەيدى ، سونداي ـ اق ٴتورتىنشى ٴدارۋىشتىڭ اڭگىمەسىندەگى جىن مەن پەرىنىڭ پاتشاسى ادامنان كومەك سۇراۋعا ٴماجبۇر بولادى . دەگەنمەن كەيىپكەرلەر تاعدىرىنىڭ « بۇكىل جىن ، پەرىلەر ٴامىرشىسىنىڭ » ارالاسۋىنسىز شەشىلمەۋى بۇل شىعارماعا ٴتان قاسيەت .

قيىن ـ قىستاۋ جاعدايدى بۇلايشا شەشۋ تەگىن ەمەس .

مۇنىڭ ٴوزى لوگيكالىق جاعىنان العاندا، ٴدىن ۋاعىزدايتىن مىنا كوز قاراستان كەلىپ تۋعان ٴجايت. « تاعدىرعا بويسۇن، ۇمىتتى اللادان كۇت — سوندا قايتكەندە دە ٴىسىڭ وڭعارىلادى ». ٴدىني فوناتيزمەن نە بولسا سوعان بەتالدى نانا بەرۋشىلىكتىڭ جيىنتىعى بولىپ تابىلاتىن بۇل سياقتى ومىرگە كەرەناۋ تاعدىرعا تابىنۋشىلىق كوزقاراس قوعامنىڭ ٴوز دامۋىمەن بىرگە تۋىپ وتىرعان. فەودالدىق قاتال قاناۋشىلىقتىڭ شىعىس دارا بيلىگىنە ۇلاسىپ بارىپ، قارانى قان الدىندا، كۇشسىزدى كۇشتى الدىندا ادام قاتارىنان شىعارادى. بۇعان « كوكتەمگى گۇل - باقشا » كىتابىنان كوپتەگەن مىسالدار كەلتىرۋگە بولادى. ارينە، ٴسوز جوق، قاناۋشى تاپ حالىقتى ومىرگە كونبىس ەتىپ تاربيەلەدى جانە سول ٴتارتىپتى قاساقانا قولداندى، ويتكەنى مۇنىڭ ٴوزى حالىقتى ٴوز كۇشىنە سەنۋدەن بەزدىرىپ، ادىلەتسىزدىككە بويسۇنۋعا ٴماجبۇر ەتە بەردى.

ٴبىراق ۇنەمى اللاعا جالبارىنىپ، سودان عانا راقىم كۇتۋ « كوكتەمگى گۇل - باقشا » كىتابىندا ىلعي ٴبىر فاناتيكتى (دىنگە بوي ۇرۋشىلىق) سەنىم رەتىندە ۇربي بەرمەيدى. مۇنىڭ ٴوزى كوبىنەسە سىڭگەن ادەت بويىنشا سيىنۋ، قۇدايدى جاي عانا اۋىزعا الۋشىلىق بولىپ كەلەدى. ٴىسلام ٴدىنىن « ٴدىن ىشىندەگى تاماشاسى » — دەپ ٴجيى ايتىلاتىن ماقتاۋ سوزدەر ٴىس جۇزىنە كەلگەندە اياق استى قالادى. ەگەر ٴبىر مۇسىلمان بوتەن دىندەگى ادامداردىڭ ورتاسىنا بارا قالسا - اق، لەزدە سولاردىڭ عۇرپىنا باعىنىپ، دىنىنە باس يە كەتەدى، سوندا بوتەن ٴدىنىنىڭ ادامى بولسادا تاپ بولعان دىندەگى قاۋىمدا تابىسقا جەتۋىنە ەشبىر بوگەت بولمايدى. بۇل كىتاپتان ۇندىستانداعى موعول يمپەراتورى اكباردىڭ (1605 - 1542)

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com